

EZRA POUND

1885 – 1972

»IL MIGLIOR FABBRO«

"Reneszánsz volt." "Szégyellte magát." Két befejező mondat, 1973-ból. Az egyik egy amerikai, a másik a magyarországi nekrológé.

A megemlékezésekre alkalmat adó férfiú a huszadik század, ha ugyan nem minden idők irodalmának legellentmondásosabb alakja, az 1972-ben elhunyt Ezra Pound volt. A modern költészet tanulmányozója elé a Cantók Alpökként magasodnak: nagy körülőt kell tenni, ha ki akarja kerülni az ember.

A többkötetes lírai, epikai és kritikai életműből Magyarországon megjelent mintegy harmincöt korai vers, hat Canto /a száztizenhétből/, továbbá néhány lírai és prózai szemelvény. Létezik ezenkívül egy nyomdafestéket eddig nem látott, állandóan gyarapodó fordítás-köteg Szentendrén. A költőről és művéről feketén-fehéren az egyik magyar Ginsberg-fordító, Orbán Ottó egy verse, a huszadik századi ars poeticákat feltérképező kötetben a Ferlinghetti vallomását tartalmazó féloldal ad jelt, no meg a fent említett nekrológ, néhány irodalomtörténet- és lexikon-szócikk.

Kortársai, a tanítványaiként számontartott T.S. Eliot és Hemingway művei számos kötetet és kiadást értek már magyarul. Hemingway 1954-ben a Nobel-díj átvételekor úgy nyilatkozott, hogy az igazság szerint Poundot illetné.

Ezra Pound száz éve, 1885. október 30-án született az Egyesült Államokban, az Idaho állameli Haileyben. Huszonhárom éves korában Európában telepedett le, Londonban, Párizsban, majd az olaszországi Rapallóban élt. A Rapallóban töltött évek

során fiatal magyar zenészek, elsősorban a Kodály-tanítvány Serly Tibor közvetítésével megismerte Bartók és Kodály zenéjét. /Serly Bartók Béla közeli barátja volt New Yorkban; Bartók halála után ő hangszerelte a 3. zongoraverseny utolsó tizenhét ütemét, és a vázlatokból ő állította össze a Brácsaversenyt./ Bartók V. vonósnégyeséről Pound így írt: "...olyan belső küzdelem megörökítése, amire csak az 1880-as években született ember képes. Megvannak benne Cantóim fogyatékoságai és hibái... pontosabban: az ilyen küzdelem megörökítéséhez lényegileg hozzátartozó fogyatékoságok." Bartók halála után alig egy héttel pedig a világon talán elsőként adózott művészi formában a magyar zeneszerző emlékének a Pisában írt 84. Cantóban. Serly kérésére egyszer magyarról angolra fordított egy erdélyi népdalt is. "Halálos náció lehet, na" /It must be one helluva country/ - írta a 35. Cantóban a magyarokról. Ismerte Ady verseit, és foglalkozott angolra való átültetésük gondolatával is.

Nagy mestere volt a fordításoknak, sőt gyakran mások hangján tudta igazán kifejezni gondolatait. Rendkívüli utánzóképesége hihetetlenül kifinomult nyelvi érzékenységgel párosult. Leggyakrabban óangolból, kínaiból, németből, latinból, görögből és provanszálból fordított.

Főműve mégis a Cantók, melynek gondolata már 1905-től foglalkoztatta, s mely halálával befejezetlen maradt. Először vázlatnak tekintette, de az évek múlásával a vázlat véglegessé kristályosult, műalkotássá növekedett. Monumentalitása miatt a huszadik század Odüsszeiájának, a modern kor Isteni színhátékának tartják, s ebben van igazság. A Cantók az emberiség egész történelmét magába foglalni vágyó "eposz". Birodalmakat megéneklő vers. A világ látónoki képe, melyet a világ alig képes megérteni. Gazdag, nehezen "felfejthető" mű. Feltérképezése, mely végeláthatatlan munkának ígérkezik, egy-két évtizede kezdődött

csak el, s bár csapások, különálló tisztások már elkülöníthetők, a Cantók rengetegét minden részletében felderíteni valószínűleg sohasem lehet majd: egyes részcso-
tolhatatlanok. Ilyen a dantei-poundi univerzum a proletárforradalom, a gazdasági válság, a világháborúk és a relativitáselmélet korában.

Paideuma - vagyis egy kor fellelhető eszméinek és fogalmainak összessége, szövevénye az, ami talán a legkonkrétabban kifejezi a Cantók jellegét, vallotta Pound. A kultúrának egyfajta lenyomata; korunk kultúrájéé, melyben európai, amerikai, afrikai és ázsiai elemek állnak össze új, időtlen egységgé. A maga sokat tapasztaltságában a teljes embert képviselő Odüsszeusz az első színre lépő, és az a vissza-visszatérő archetípus, akinek vonásai a versfolyam során később felbukkanó hősökben is fellelhetők. A görög mitológia alakjai, a provanszál trubadúrok, az olasz reneszánsz mesterei néha csak egy-egy villanás erejéig megjelenő alakjai mellett fontos helyet kap a Cantókban az amerikai történelem, Amerika mítosza, s a tudatos, intelligens amerikaiság. Külön ciklust alkotnak a John Adams-ről, az amerikai történelem Pound által egyik legnagyobbnak ítélt hőséről, az USA második elnökéről írt Cantók /62-71./ /Ez a Pound számára oly fontos szereplő napra pontosan 150 évvel Pound előtt született./

A vers anyagába Homérosz, Ovidius, Dante és kortársaik, továbbá John Adams, Thomas Jefferson, Konfucius és mások műveiből, leveleiből, angol, amerikai törvényekből kiragadott sorok szövődnek, az olvasót állandóan emlékeztetve, hogy nem tegnap születünk. Pound misztikájának lényegi mozzanata, hogy nem már ismert, helyhez és időhöz kötött, konvencionális igazságokhoz utalja az olvasót. Mindez a jelenkor történelmébe és történetébe ágyazva zajlik a szemünk előtt.

Pound módszerére jellemző, hogy egymástól teljesen különböző jellegű meditációkat, megjegyzéseket és utalásokat helyez egymás mellé. Ez az, ami az oly sokat emlegetett, példa nélküli követelményeket támasztja az olvasóval szemben, őt egyúttal az egyetemes emberi kultúra görög, latin, kínai, stb. örökségének alaposabb megismerésére ösztönözve.

Megoszlanak a vélemények, hogy vajon volt-e átfogó terv, melynek alapján Pound a Cantókat felépítette. Tudjuk, hogy kezdetben, a huszas évek derekáig határozott elképzelése nem volt, mintegy belülről, a sötétből kiindulva írta őket. Kritikusai ezt a Keats által megfogalmazott "negatív képességhez" hasonlítják, "amikor az ember képes kétségekben, rejtélyekben, bizonytalanságban létezni anélkül, hogy tények és magyarázat után nyúlna." Később úgy érezte, talált rendező elvet. Élete végén azonban így nyilatkozott: "Ezt meg azt kiemeltem abból, ami érdekelt, és beledobáltam egy zsákba. Csak-hogy műalkotást így nem lehet csinálni." Egy más alkalommal pedig: "Nem tudom összefüggővé tenni. Ez egy tákolmány. Összevisszaság." Azonban már kortársai felhívták a figyelmet arra, hogy a saját magára és költészetére vonatkozó kijelentéseit fenntartással kell fogadni - gondoljunk ismét Keatsre, aki sírkövére azt íratta: "Itt nyugszik valaki, akinek vízre írták a nevét." Pound tudatában volt a káosznak és a világban megteremthető bizonyos potenciális rendnek, melyet a Cantókban megpróbált megvalósítani. Konfuciusz követőjének tartotta magát - ez egész életművére hatással volt.

A Cantókban a Pound és költőtársai, Eliot, W.C.Williams, H.D. és mások által az 1910-es években elindított imagista mozgalom vallotta verskompozíciós elvek végleges kiteljesedése valósul meg: a szabadvers és a képszerűségekre való törekvés a már-már szerkezeti összefüggés-nélküliséghez közeledik. A hagyományos imagista eszközök

mellett újabbakat is bevezet: gyakran használ rövidítéseket, kiemeléseket, sorkihagyásokat, s ami a leggyénibb, kínai írásjegyeket és azok transzkripcióit is. Ugyanúgy épít a látás és a hallás adott, mint a gondolkodás feltételezett képességére.

Pound Londonba való áttelepülése után hamarosan az irodalmi élet egyik vezető egyénisége lett: fiatal tehetségeket /Eliot, Joyce, Williams, Hemingway, Frost/ segített, irodalmi mozgalmakat /imagizmus, vorticizmus/ szervezett, tevékenységével a már érett költő Yeatsre is nagy hatással volt. A huszadik századi angol nyelvű irodalom legnagyobb alkotásainak végső formába öntésében /A puszta ország/, megjelentetésében /Ulysses/ játszott döntő szerepet. Eliot nem véletlenül ajánlotta A puszta országot Poundnak, "il miglior fabbro"-nak, a nagyobb mesternek. Évtizedekkel később Hemingway, Eliot, Frost, MacLeish barátsága és befolyása is szerepet játszott abban, hogy sikerült a tizenhárom évig kényszerlakhelyül szolgáló washingtoni ideggyógyintézetből kiszabadulnia. Ide a második világháború idején a római rádióban mondott beszédei miatt került 1945-ben.

Poundot mindig is foglalkoztatta a világ pénzügyi és politikai rendszere. Szenvedélyesen gyűlölte mind a társadalmi, mind a gazdasági korrupciót. Ennek bizonyítékát kritikai munkásságában és a Cantókban egyaránt megtalálhatjuk. A Cantókban vissza-visszatérnek az Uzsora mindent megrontó erejét leíró, szidalmazó sorok, a 45. Canto pedig teljes egészében az Uzsoráról szól. A semmiből való pénzteremtést a legnagyobb csalásnak tartotta és elítélte. Egyik méltatója keserű iróniával jegyzi meg, hogy leleplező pénzelméletét senki sem tárgyalja, az irodalomkritikusok is elkerülik - túlságosan Mammon hatalmában vagyunk. Gazdasági és politikai né-

zeteihez Pound egy idő után túlságosan rögeszmésen ragaszkodott. Ennek szélsőséges, dühödt, ám a gyakorlatban ártani nem tudó megnyilvánulása volt a római rádióban 1941-1943 között sugárzott beszédeinek sorozata. Ezzel kapcsolatban hadd idézzük Tom Scott gondolatait: "Sohasem találkoztam még olyan költővel, akinek politikai nézeteit másképp kellene értelmezni, mint költőien, azaz a költészet uralmáról, a tökéletes harmónia eljövételéről szóló látomásnak, és nem az erőpolitikának a jegyében. A költő politikai nézetei látnokiak és nem politikusak." Sajnos, a poundi életműhöz való viszonyra nem mindig és nem mindenütt ez a fajta hozzáállás a jellemző.

Életének utolsó tíz esztendejében csaknem teljes, csak a barátok kedvéért nagyritkán megszakított hallgatásba merült. "Tempus loquendi, tempus tacendi" - idézte ekkoriban több ízben a Cantókat - önmagát, a Prédikátort, Jeffersont, Malatestát. Ő már elmondta, amit akart. A többi a műveit érdeklődéssel, elfogulatlanul közbevevő olvasó dolga.